

Operaénekesnek lenni

BESZÉLGETÉS KOMLÓSI ILDIKÓVAL, BÁTORI ÉVÁVAL,
SCHÖCK ATALÁVAL ÉS WIERDL ESZTERREL

Melyek az énekeskarrier legfontosabb kérdései, döntései, dilemmái?

KOMLÓSI ILDIKÓ: A hosszú pálya egyik titka, hogy ha kiderül, milyen hangfajba tartozik az ember, maradjon is abban. A következő legfontosabb az énektanár. Nem kis feladat jó tanárt választani, mert az egy életre meghatározó lehet.

BÁTORI ÉVA: Nagyon fontos döntés, hogy itthon maradsz-e, vagy külföldre mész. A magyar zenei élet rendkívül belterjes; egészségtelenül Budapest-centrikus, itt pedig csak egy operaház van. A vidéki operatársulatokat művi módon elsorvasztották, tehát az énekeseknek nemigen van választási lehetőségük.

SCHÖCK ATALA: A külföldi és az itthoni karrier, illetve a karrier és a család összeegyeztetése.

WIERDL ESZTER: A magánélet és a pálya egyeztetése a gyerek születése után. Egy énekes nem mehet gyesre három évre. Mindenki fél, hogy elfelejtik, ezért mindenki iszkol vissza a pályára. Pedig ha az ember tényleg jó, egy kis erőfeszítéssel vissza lehet jönni. A férfi énekeseknek általában könnyebb családot alapítani.

Schöck Atala

Schiller Kata felvétele

Mennyire a hang a döntő az énekes pályáján? És mi még?

K. I.: Ötven százalékban a hang. A többi művészi intelligencia. Aki nem fejleszti a művészi intelligenciáját, az mindig csak egy énekes marad, nem válik művésszé.

Sch. A.: Korábban azt hittem, a hang, ma tudom, hogy sok minden más is. Mindig figyelem a külföldi kollégákat: mi az, amitől valaki előbbre jut. Tudni kell ellazulni, megtalálni a saját stresszkezelési módot, mert ez a pálya nagyon stresszes. Ha valami baj van, rögtön jelezni kell. Alázat is kell – örülni, hogy a sok jó énekes közül engem választottak. Akarni kell dolgozni. És az énekes legyen kíváncsi és nagyon nyitott. Itthon például sokkal nagyobb az ellenállás a rendezői utasításokkal szemben, mint Európa többi részén.

W. E.: Bizonyos adottságok együttállása szükséges a karrierhez. A jó hang alapkövetelmény, de szerintem megfelelő lelki, pszichofizikai adottság is kell arra, hogy az ember képes legyen lazán énekelni. Számos énekes hangilag nem óriási, de nagyon nagy kisugárzása van, magabiztos, nagyon jó idegrendszerrel és nagy muzikalitással rendelkezik. A tanár is lehet döntő, jó és rossz irányban egyaránt. Jó értelemben vett önbizalom (nem elbizakodottság!) is szükséges – az ember álljon biztosan a lábán, ne ingassa meg a gáncsoskodás. Ez a műfaj érzékeny állapotba hozza az énekest: annyira megnyílik a színpadon, hogy sérülékennyé válhat.

folytatás a 28. oldalon

Kevés hivatás van, melynek gyakorlása olyan maximális testi-lelki készenléteket követel, s melynek gyakorlója az ünneplés, a kritika és a felejtés olyan szélsőségeinek van kitéve, mint az operaénekesé. Hang, tehetség, alkat és szerencse együttállása esetén is nehéz magas színvonalú és egyenletes teljesítményt nyújtani, de akár megmaradni is egy olyan pályán, amely a huzatra és a lelkiállapotra egyaránt ennyire érzékeny. Arra voltunk kíváncsiak, amivel a közvélemény nem szokott foglalkozni: hogy mi áll a teljesítmény mögött. Négy különböző korú, háttérű, tapasztalatú énekesnőt és négy férfi énekest kérdeztünk; ezek a szempontok és a véletlen egyaránt közrejátszottak abban, hogy épp őket választottuk. Válaszaik összecsengése és különbségei egyaránt tanulságosak.

BESZÉLGETÉS BRETZ GÁBORRAL, BÁRÁNY PÉTERREL, ANDREAS SCHOLL-LAL ÉS SZEGEDI CSABÁVAL

BRETZ GÁBOR: Talán a saját pálya jó irányítása. Az ember néha olyat is elfogad, amit nem kellene, de visszautasítani kockázatos. A figurák, karakterek helyes megválasztása is fontos, mert a szerepek beépülnek, alakítanak az emberen. És óriási kérdés, főképp nőknek, hogy gyerek vagy karrier.

BÁRÁNY PÉTER: Az „itthon vagy külföldön”... És ha valaki elmegy, mennyi időre. Otthagya-e a családját, barátait. Ahhoz nagyon nagy szerencse kell, hogy itthon elsőre nagy pályát fusson be az ember – sok az eszkimó, kevés a foka.

ANDREAS SCHOLL: A legfontosabb talán az egészséges önértékelés. Vannak tehetséges, de félénk fiatalok, mások meg szerényebb képességekkel is sokra tartják magukat. Tudni kell, mi az, amit már tudok, és hol legyek óvatosabb. Bízni kell a tanárban, ő ismeri a hangomat, tudja, mit tudok énekelni. Ma ódivatúnak számít a tanárra hallgatni. A növendékek már félprofik, utazgatnak a tanulóiévek alatt is, a diploma előtt még csinálnak egy kis turnét, és teljesen tönkremenne jönnek vissza. A türelem hiányzik. Pedig nincs olyan az életben, hogy „egyszeri sansz”, amit nem szabad kihagyni. Ha jó vagyok, akkor biztos, hogy megint lesz alkalom ezt megmutatni. Az éneklésben a kommunikáció a lényeg, és ha valaki jó, arról elkezdenek beszélni.

SZEGEDI CSABA: Akik el akartak riasztani az énekesi pályától, finoman fogalmaztak, mert a valóság olykor durvább, mint amit ők említettek. Sok a dilemma, amit nem lát az ember, amikor még nincs benne.

Bretz Gábor

Schiller, Kata felvétele

B. G.: A hang az alap. Egyszer megkérdeztem egy kolléganőmtől, hogy ő miért nem sztár, miközben járja a legnagyobb operaházakat, és nagyon-nagyon jól énekel. Azt mondta, neki klassz ez a legjobb házakban való „énekelgetés”, mert felmérte, hogy a sztársághoz fel kellene bérelnie egy marketingcéget, mindenhová plakátokat vinni, CD-t kiadni egy nagy lemezcégnél, vagyis beleszerezni az egészbe rengeteg pénzt. Neki nem éri meg.

B. P.: Olykor már azt mondanám, a marketing legalább olyan döntő, mint a hang. Az általános életszínvonal-emelkedésnek köszönhetően ma már többen tudják énekesképezni magukat a világban, rengeteg a kiváló énekes a piacon, tehát döntő lehet, ki mikor kivel tud találkozni. A megjelenés is lényeges, az énekesek-

nek ma hollywoodi elvárásoknak kell megfelelniük. A nőket már vetkőztetik is. Jó tenor kevés van, nekik még megbocsátják az előnytelen külsőt.

A. Sch: A hang önmagában nem elég – intelligencia, kíváncsiság, pontosság, barátságosság kell... És egyéniség. Van, hogy valakinek nem a legszebb a hangja, de érdekes. Sokszor hallom, hogy egyeseket állítólag a kapcsolataik tettek sztárrá – lehet, de azért ennek is vannak határai. Azzal senki nem fog világkarriert csinálni, hogy csinos, és lefekszik a „fontos emberrel”. A fontos ember egyszer fellépteti, de ha az énekes nem jó, azzal önmagát is blamázza. Valamelyes előnyre szert lehet tenni jó külsővel, de a jó hangot, az érdekes személyiséget mindig megveszik.

folytatás a 29. oldalon

Mit tett/tesz a karrierjéért, az éneklési lehetőségekéért?

K. I.: Tanultam és tanulok. Mindig igyekszem a professzionális maximumot letenni az asztalra. Az úgynevezett kapcsolatépítésben nem vagyok túl jó. Segít a karrierben, ha az ember már fiatalon több nyelven beszél, így kinyílnak a lehetőségek. Én négy nyelven beszélek.

Sch. A.: Folyamatosan járok előéneklésekre. És jártam versenyekre, amíg korban belefértem.

W. E.: Nem mondhatnám, hogy túlmenedzselem magam. Nyomasztott az előéneklés, ezért nem nagyon erőltettem. A tanulmányaim során mindig az intuíciónra hallgattam, és azokhoz az emberekhez csapódtam, akik érdekesek voltak számomra. Mindenesetre az elmúlt tíz évben szerintem körülbelül háromszor annyit tudtam volna dolgozni, mint amennyit dolgoztam.

Kell-e ügynök, menedzser?

K. I.: Én szabadúszó vagyok, így az ügynök elengedhetetlen. Nekem kettő is van. A világ nagy, így szerintem manapság egy ügynök már nem elég.

Sch. A.: Természetesen kell, és ehhez nem is kell messze menni, Bécsben is van rengeteg ügynökség. Én új ügynökségeket is keresek, mert szeretnék újabb területeken, például oratóriuméneklésben külföldön is előbbre jutni.

Tanácsolná-e fiatal énekeseknek, hogy versenyekre járjanak?

Sch. A.: Nem árt versenyekre menni, mert megtanulja az ember, hogy a megadott két percben kell valami átütőt nyújtania. Az a jó, ha a zsűriben operaigazgatók,

a közönség soraiban impresszáriók vannak. Nekem a versenyszereplések kapcsán jött Bayreuth, Drezda, Frankfurt, Brüsszel.

Mennyire vannak „előre kiosztva” a versenydíjak?

Sch. A.: Ilyen is van...

Meddig kell meghallgatásokra járni?

Komlósi Ildikó

K. I.: Nem kell megsértődni, ha előéneklést kérnek egy szerepre. Ebből nem kell presztízskérdést csinálni, ilyen a világ, fogadjuk el; ha nem, magadtól veszed el a lehetőséget. Én komoly karrierrel a hátam mögött is elmentem előénekelni, ha fontos karmesterek kérték. Járjon az énekes meghallgatásokra, meg kell méretettni.

B. É.: Én úgynevezett *Arbeitsproben*ra megyek. Gyakorlatilag ez is előéneklés, de nem szériában, nyolcvanadikként a huszonkét éves emberek között. Az *Arbeitsproben* a karmester vagy a főzeneigazgató próbál velem egy félórát. Aki nem ismer, vagy régen látott, teljesen természetes, hogy látni-hallani akar. Mondhatja a végén azt, hogy köszönöm szépen, nem a maga hangját/alkatát képzeltem el.

Az én ügynökeim régebben eljöttek egy-egy előadásomra, ilyenkor szóltam egyes fiataloknak, hogy énekeljenek nekik. Ezt nagyon szívesen megszervezném most is, hisz ezzel tudjuk őket segíteni, mert engem is nagyon sokat segítettek.

W. E.: Utálok az előéneklést. Nem sokat csináltam; szerencsém volt, itthon csak ritkán volt rá szükségem, eddig egyik munkám a másiktól jött. Ha külföldre szeretnék menni, akkor muszáj előénekelni, ez teljesen természetes.

Bátoriné Éva

Schiller Kata felvétele

folytatás a 30. oldalon

B. G.: Egy kis ésszel mindenki ráébred, hogy nem lesz sztár, ha nem tesz érte valamit. Amit nagyon-nagyon fontosnak és hiányosnak tartok, az a nyelvi képzés. Nemcsak operaénekeseknél, hanem mindenkinél. Meg kell tanulni három-négy nyelvet. Az angol a legfontosabb, az operairodalom szempontjából pedig a német, olasz, francia, orosz. Már a középiskolában minimum két, de inkább három nyelvet kellene megtanulni. A jó kiejtéshez meg különösen minél hamarabb el kell kezdeni a nyelvtanulást.

B. P.: Én nem sokat tettem... Sokszor kell előéneklésekre járni, és a fő európai nyelvek (de legalább az angol és német) ismerete ma már megkerülhetetlen.

B. G.: Mindenképpen kell. Egy operaház nem az énekessel tárgyal a szerepekről és a feltételekről. Az én ügynököm mindenütt képvisel, kivéve itthon, de lehet, hogy jobb lenne, ha a budapesti Operával is ő tárgyalna a feltételekről. Itthon a közalkalmazotti repertoárszínház szelleme uralkodik, nem lehet pontosan tudni előre, mikor van a próbaidőszak, kik a partnerek stb. Így egy

B. G.: A versenyzés jó, akármennyire nem szereti is az ember. De leginkább a részvétel a fontos, a megmutatkozás, mert a zsűriben ott ülnek a rendezők, karmesterek, fontos szereposztók. A mi pályánkat emberek döntenek el, nem stopperóra, az ítélet nagyon-nagyon szubjektív. Én szeretem is, hogy az egyik ember azt mondja, úristen, ez hallgathatatlan, a másik meg, hogy ez a legszebb hang a világon. Én csak azt

B. G.: Rengeteg előéneklésen voltam, jón és rosszon is. Ezután is kellene, de nem szeretnék. Énekeltem már kisebb-közepesebb-nagyobb szerepeket, ezekről mind van hangzó anyag, kép, ezek alapján már lehet döntést hozni.

Sz. Cs.: Annyit mindenképp megteszek, hogy megpróbálok egészségesen táplálkozni. Néha hiányzik egy-két pohár sör és a buli, de nekem rögeszmém, hogy aki színpadra áll, az nézzen ki jól. Erre oda kell figyelni. És lelkes vagyok, bejövök reggel, és egyedül gyakorolok, zongorával, hogy már úgy mehessenek a korrepetícióra, hogy ne legyen kínszenvedés a velem való munka. Meg nyelvet tanulok, mert az nagyon fontos. Senki nem érezte velem, hogy ciki, hogy nem beszélsz angolul, de ciki. Ma elképzelhetetlen, hogy valaki nyelvtudás nélkül labdába tudjon rúgni. És ha már az operaénekes tud németül meg angolul, akkor tudjon olaszul is.

szabadúszó, mint én, nem tud tervezni. Másrészről itt olyan szerződéseket kötnek az énekesekkel, hogy ha bejön egy Covent Garden-felkérés, az énekes következmények nélkül bármikor lemondhatja az itteni szereplést.

Sz. Cs.: Nagyon fontos, hogy legyen az embernek impresszáriója, de persze olyan, akire rábízhatja az anyagi létét.

nézem, hogy valaki azzal a hangjával, ami van, mit tud csinálni. Van, akit annyira idegesít egy hangszín, hogy feláll, és otthagyja az előadást. Egyik kollégám olyanokat tud mondani hangokra, hogy sírok a röhögéstől.

Sz. Cs.: Versenyre kijutni, meghallgatásra kimenni sokba kerül, de ha majd sikerül megerősödnöm finánciálisan, akkor a nyakamba veszem a világot.

Bárány Péter

Schiller Kata felvétele

folytatás a 31. oldalon

A magyar énekes mindenképp menjen külföldre?

K. I.: Innen igenis be lehet futni karriereket, ahhoz nem kell elmenni. Én azért mentem el, mert férjhez mentem, és mert megtaláltam azt az énektanárnőt, aki megtanította nekem a bel cantót, és biztos technikát adott a kezembe. Elmenni nem kell, de kimenni igen. Nem szabad a jó lehetőségeket kihagyni.

W. E.: Sokféleképpen lehet csinálni ezt a pályát. Van, aki leszerződik egy kisebb színházhoz. Van, aki szaladgál, egyik nap München, másik nap Brüsszel... Van, aki nem megy külföldre, mert itt akarja élni a maga életét. Mindig visszatérünk erre a gyökéresztés/család-kar-

rier dilemmára. Szakmai szempontból nagyon jót tesz a kitekintés. Ha mást nem lehet, legalább ki kell menni előadásokat hallgatni. Az opera nemzetközi műfaj. A külföldi munkák épp azért annyira érdekesek, mert teljesen más szemléletű művészekkel lehet együtt dolgozni. Ez elengedhetetlen a fejlődéshez... Ugyanakkor, ha szívenre teszem a kezem, számomra irtóztató gondolat, hogy repülőről repülőre szálljak, és szállodában ébredjek egyedül. De nagyon vonz annak a lehetősége, hogy színvonalas nemzetközi gárdával dolgozhassam, minden eddigi ilyen élményem nagyon inspiráló volt.

Meddig kell tanulni? Itthon sokkal kevésbé tapasztalom a legszélesebb értelemben vett tanuló mentalitást.

K. I.: A síríg... Mindenből tanulok. Olyan vagyok, mint egy szivacs. Elmegyek operába, koncertekre a zenei koncepció, a karmester vagy a rendező kedvéért, vagy mert esetleg készülök egy darabra, és annyiféle látószögből lehet felfogni egy szerepet. Mindig kapok valamit; rosszból, jóból egyaránt tanulok.

B. É.: Én mindig találkoztam olyan emberekkel, akik jóindulattal tudtak segíteni. Kérdezni kell – te itt mit csinálnál? Volt, hogy megkértem Marton Évát, nem skálázna-e velem. Boldogan skálázott, és mondott trükköket. De legtöbbször félnek hozzám odajönni és kérdezni, mert azt hiszik, kibeszélem őket, kihasználom a helyzetet. Az énekesek nem tételeznek föl egymásról intelligenciát. Pedig minden lehetőséget meg kell ragadni a tanulásra.

Sch. A.: Tanulni nyilván folyton kell, mindenből, mindenkitől. Sokat tanulok úgy, hogy megfigyelek kollégákat – konkrét megoldásokat és általános hozzáállást is. És egy énekesnek minimum két idegen nyelven kell

beszélnie, enélkül ma már nehezen boldogul külföldön. Az is egyértelmű, hogy az általam nem beszélt nyelven írt szöveget is tökéletesen meg kell értenem, mielőtt egyáltalán hozzáfognék a szerephez. Én beírom a pontos magyar fordítást, a kiejtéshez pedig anyanyelvi segítséget veszek igénybe. *Coach* nélkül ma nem lehet jó alakítást nyújtani. Persze az is nagyon kellemetlen, ha a rendező nem érti pontosan a szöveget...

Igyekszem tévéből, internetről tájékozódni a különféle produkciókról a világban. Ehhez nyitottság és érdeklődés kell. Sajnos az nálunk a probléma, hogy sokszor nemcsak a nyitottság hiányzik, hanem kemény ellenállás is van az újjal, a mással szemben, legyen az rendezői elgondolás vagy akár egy újfajta smink.

W. E.: Nagyon érdekel, milyenek a mostani fiatal, korszerű énekesek, és hogyan énekelnek a nagyvilágban. Nagyon sokat lehet tőlük tanulni. Ha tehetem, szívesen megyek külföldre is előadást nézni, ha más nincs, akkor a DVD is megteszi.

Van-e most is tanára?

K. I.: Kitűnő korrepetitorok vannak az operaházakban, akik sokat tudnak segíteni az adott produkcióban.

B. É.: Nagyon jó tanárim voltak, de azután a magyar fizetésemből nem engedhettem meg, hogy kijárjak Németországba vagy Amerikába énekórára. Amikor az apám meghalt, a hangszalagom nem volt rendben, mert ha nem szárnyal a lélek, nem szárnyal a hang. Egy híres foniáterprofesszor, valamint Mészáros Kriszta és Nádor Magda hozták rendbe a hangomat. És van egy zenei mesterem, aki mindig eljön Németországból, amikor dolgozom, hogy velem örüljön és velem sírjon. Láta a *Rózsálovag*-premiert, örült, hogy milyen jól sikerült, aztán másnap reggel három A4-es oldalt telediktált azzal, hogy mi volt rossz. Ez nekem nagyon jót tesz.

Sch. A.: Járok Németh Judithoz kontrollra, amikor mindkettőnk elfoglaltságai megengedik. A támaszon vagy a hangzóképzésen szoktunk dolgozni. Ma már leginkább a zongorakísérőre bízom magam. Itthon remek kísérők vannak, éppen ezért nagyon el vannak foglalva.

Speciális területeken persze mindig érdemes „anyanyelvi” zongorakísérőt keresni. Az Operaházban Bartinai Gáborral dolgozom immár nyolc-tíz éve. A *Carmen*-re Párizsban, Richard Straussra Bécsben kerestem olyan zongorakísérőt, aki az adott terület specialistája. Jobb helyeken minden produkcióra *coach*okat szerződtetnek, a nyelvi és a stílusbeli betanításra.

W. E.: Igen, van valaki, akivel rendszeresen dolgozom a zenei formáláson is, de főleg az énektechnikámon. A külső fül nagyon fontos. Voltam sok mesterkurzuson is, még a tanulóéveimben, ahol sok érdekes és értékes tapasztalatot szereztem, nagyon komoly pályát végigélt énekesektől, ezekből van, amit azonnal, van, amit csak évekkel később értettem meg és építettem be. A legfontosabb mégis a sok gyakorlás, próbálgatás, mert ha az ember ráérez is valamire, az csak hosszas és kitartó ismétlés és gyakorlás eredményeképpen válik automatikus működéssé, amely a legmegterhelőbb pillanatokban sem mond csődöt.

B. G.: Nem feltétlenül. Reális itthon karriert csinálni. Van olyan énekes, aki egyszerűen nem érzi magát jól külföldön. Volt, aki kifejezetten azt mondta, olyan honvágya van, úgy jönne már haza minden este próba után, hogy ő egyszerűen belebetegszik abba, ha külföldön kell énekelnie. Nem lenézendő dolog, ha valaki itthon akar nagy karriert csinálni. Vidéken is van némi operajátszás.

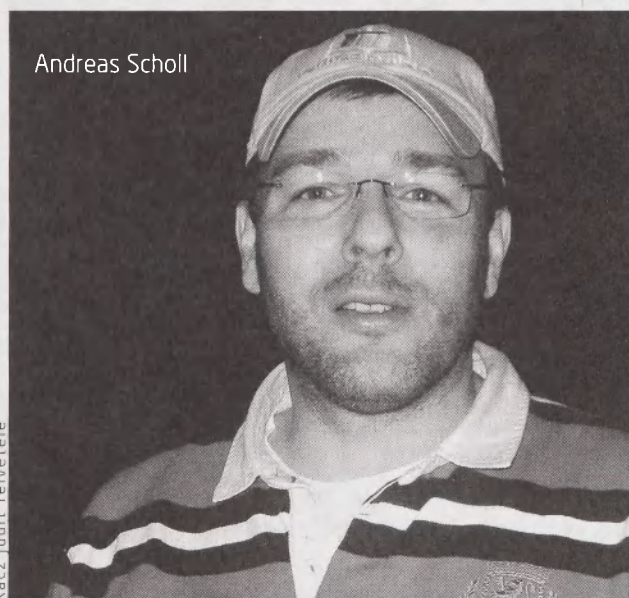
B. P.: Nyugaton természetesebb a jövő-menő életmód, a magyar fejekben még nagyon elkülönül az itthon vagy máshol. Itthon pedig sokan csak azt látják, hogy milyen „jó dolga van” a külföldön éneklőnek, holott eb-

ben rendkívül kemény munka és egy nehéz döntés van.

Sz. Cs.: Mindenképpen pozitívan hat a szakmai teljesítményre, ha az ember sokat mozog. Úgy éreztem, amikor hazajöttem a cardiffi versenyről, hogy sokkal több vagyok, mint amikor elmentem, pedig csak két héttig voltam távol. Amíg nincs családom, hajlandó vagyok elmenni tanulni egy-két évre egy nagy operaházhoz. De én Magyarországon szeretnék élni, nem tudok külföldön lenni évekig. Inkább bevállalom, hogy elmegyek hétfőn Kölnbe, és ott letudok egy egy hónapos próbaidőszakot.

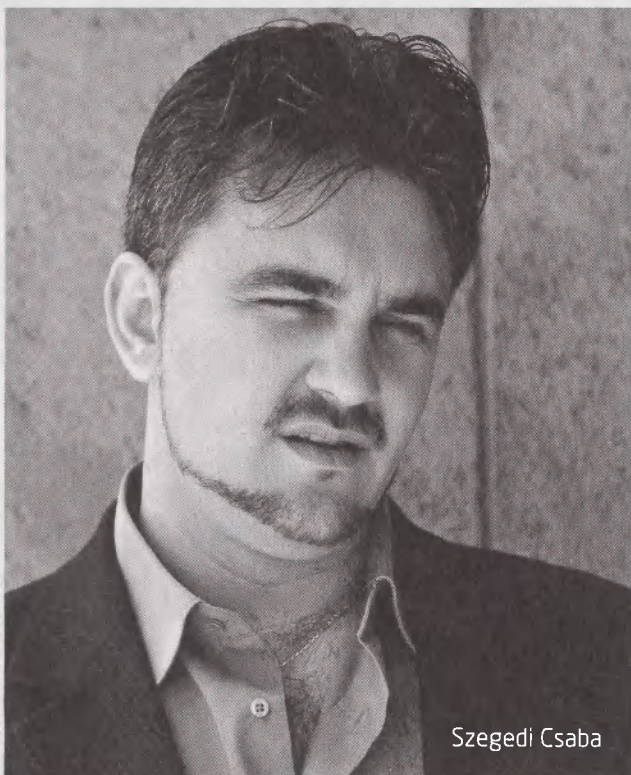
B. P.: Holtig... A zenei képzésen kívül öt-tíz év a biztos színpadi rutin megszerzése. Szükség van a folyamatos éneklési kontrollra is. A tanulás lehetősége, az információ ma már házhoz jön, hacsak kifejezetten el nem zárkózik tőle az ember. Magyarországon viszont úgy tűnik, áll az idő. Nagyon lassan változnak a dolgok, és irtózatossá az ellenállás a változással, az újjal szemben. Ez az ország zárvány Európa közepén, alapvetően befelé néző mentalitással, amely az európai és világtrendeket eleve gyanakvással vagy elutasítással fogadja, nyitottság, kíváncsiság nélkül. Sem az operajátszás, sem a közönség nemigen vesz tudomást arról, mi van máshol.

A. Sch.: Minden helyzetből, minden kollégától lehet és kell tanulni. Nemrég Cecilia Bartolival énekeltem – meg kell mondjam, amikor mellette énekel az ember, kezdőnek érzi magát. Azt hittem, én is profi énekes vagyok – de amit ez a nő felkészülésből mutatott, az halhatatlan. Óriási ösztönzőerő. Nagyon sokat tanultam tőle, nagy hatást gyakorolt rám.

Andreas Scholl

Rácz Judit felvétele

Szegedi Csaba

Schiller, Kata felvétele

B. G.: Folyamatosan járok a tanáromhoz, ha nem vagyunk egy helyen, telefonálunk, korrigál egy-két dolgot. Ha jön egy új szerep, egy új fázis, és érzem, hogy elbénázok benne két hangot, akkor azt kijavítja.

B. P.: Egy kiváló korrepetitor is csodákra képes, ha odafigyelnek rá. Szerintem mindig kell a külső fül.

A. Sch.: Igen, most is veszek énekórákat. Nem rendszeresen, de amikor egy új projekt jön, legyen az felvétel vagy új fellépés, azt végigkíséri a tanárom. Nem sokat mond, két-három megjegyzést tesz, de nagyon fontos a kontrolláló jelenléte. Nagy súlyt helyez a természetességre. Odafigyel, hogy semmit se erőltessenek. Ne legyen nyomás a hangon – a hangot mindig a testtel kell indítani.

Sz. Cs.: Azon szerencsések közé tartozom, akik a mesterüknek mondhatták Sólyom-Nagy Sándort; ő emberként és művészként egyaránt példaértékű számomra. De egy életen át kell a kontroll. Nekem havonta-kéthetente volna szükségem tanári támogatásra; most Miller Lajos segít. Itt az Operaházban sok csodálatos korrepetitorral és karmesterrel dolgozom együtt. A mentoromnak mondhatom Kovalik Balázst is. Színész-mesterséget tanított az opera szakon, konkrétan a szakmát a színpadon... Hihetetlenül szakmacentrikus életvitelt folytat, megtanított nagyon sok mindenre, neki is köszönhettem azt, hogy eljutottam ideig.

folytatás a 33. oldalon

Az itthoni oktatásban mit tanítanak meg és mit nem?

K. I.: Világjelenség, hogy a mai gyerekek jobban énekelnek, és gratulálok a tanároknak, mert ez azt jelenti, hogy a fiatalok jó kezében vannak. Azt is látom viszont, hogy sok olyat is énekelnek, ami nem nekik való. Rövid karriereket látok. Annak örülök, ha valaki okosan építi énekesi pályáját.

Mit csinál a testével, mit jelent a karbantartás?

K. I.: Mindenki maga dönti el, hogy sportol vagy nem sportol, de kötelességünk jól kinézni. Nálam szerencsés, hogy magas vagyok; magasugró, röplabdázó voltam. De ez csak alapnak jó, valamit folyamatosan kell csinálni. Sokáig jógáztam. A fitnessklubokat nem igazán énekesnek találták ki: ha egy énekes kimelegszik, a légkondicionált helyiségben rögtön légszűrőt kap. Itthon van futópálya, és tornázom.

B. É.: Járok Alexander-órára és foniáterhez beszédgyakorlatra. Minden nap megcsinálom az öt tibeti gyakorlatot. Rúnagyakorlatokat csinálunk a gyerekekkel, ami a légzéstechnikát és az izomzatot tartja karban. Biciklizem minden nap, meg súlyózom, mert az ember az esztétikumra is figyel.

Sch. A.: Sok C-vitamint eszem, sokat sétálok... De a rendszeres testedzés, futás, konditerem hiányzik az életemből – többnyire csak odáig jutok, hogy elmegyek,

W. E.: Amikor én jártam a Zeneakadémiára, nagyon erős volt a színpadi munka. Kovalik Balázs és Almási-Tóth András foglalkozott velünk, és egészen más szemlélettel dolgoztunk a színpadon, mint korábban. Ami az énektanítást illeti, az nagyon delikát ügy. Nem mindenkinél működik ugyanaz a módszer.

és megnézem a futócipőket... Ha a szerephez kell valami különleges mozgás, azt akkor megtanulom, megtanítják.

W. E.: A színpadi létezésben nagyon fontos a testtudatosság. Jógázni szoktam – szenzációs dolog, a világon mindenre jó. A Zeneakadémián volt mozgásóra, balett, Feldenkrais, kontakt, mindenféle mozgásművészet. Engem mindig érdekelt az extrém mozgások, de soha nem kényszerítettek a színpadon olyasmire, amire nem voltam képes. Van énekes, aki úgy tartja, ő majd énekel, de tőle ne kérjen senki semmit. Nagyon jó látni, hogy azok a fiatalok, akik a legutóbbi osztályokban végeztek, sok mindenre kaphatók a színpadon, értik, hogy ez isteni buli. Az az igazság, hogy az énekes mindig csak akkor hisztériázik a színpadi munkában, amikor nem tanulta meg a szerepét, nem tudja elég jól elénekelni.

Tanult-e igazán színészetet? Mennyire kulcskérdés a színészi alakítás?

B. É.: Ha egy előnéklésen nem látják, hogy az énekes énekelni és játszani is tud, nem fogják megvenni – bőven vannak, akik mindkettőt tudják. Az éneklés és a színészet szimbiózisban kell, hogy éljen. Erre már a képzésben nyitottá kell tenni a fiatal énekest. A közönséget is csak úgy érinti meg az előadás, ha az énekes hitelesen játszik is. Én ezt úgy tanultam meg, hogy nagyszerű rendezőkkel hozott össze a jó sorsom.

Sch. A.: Manapság nem elég énekelni tudni, játszani

is kell. Sőt, egyre fontosabb szerepet kap a színészi teljesítmény.

W. E.: Mi szerencsére mindent csináltunk, verseket, operettet, prózát. Kovalik nemcsak jó rendező, hanem fantasztikus pedagógus is, ránéz valakire, és tudja, hogy mit adjon neki, honnan szólítsa-bökdösse meg, hogy elkezdjen működni a színpadon, a személyiség melyik része az, ami sugározni fog. Egy egész generáció nőtt fel ebben, én is a mai napig ebből építkezem.

Hogyan befolyásolja a gyerekszülés az énekesi pályát?

K. I.: Szerintem helyes, hogy a nők ma későbbre időzítik a szülést – az énekesnő előbb legyen biztos önmagában. Nem kell félni a gyerektől: én a hetedik hónapig énekeltem, majd a császármetszés után hat héttel már próbáltam Mehtával az *Ariadne Naxosz szigetén*-t. Rengeteget tornáztam. És elkezdtem az alapoktól újraépíteni a technikámat. A hang a szülés után begömbölyödik, megnagyobbodik. Lelkileg is teljesen más: csordulig van az örömmel. Félttem azokat, akik visszariadnak a szüléstől. Amióta gyerekem van, sokkal jobban viselek bármilyen konfliktust, nehézséget.

B. É.: Nem tudtam volna elképzelni az életemet gyerek nélkül. A gyerek és a karrier összeegyeztethető, de persze vannak konfliktushelyzetek. Jövök haza Amerikából, és ki kellett volna szállnom Párizsban, hogy énekeljek. Azt mondtam, hogy nem szállok ki, mert öt hete nem láttam a fiamat – persze az életben többet nem hívtak a párizsi operába. Azt mondta az ügynök, hogy mindenki eldöntheti, gyereket akar-e nevelni, vagy énekelni akar. De a nő szerepeket a női mivoltunkból kell megformázni. Ehhez elengedhetetlenek a szerelmek, a csalódások és a többi.

Sch. A.: Mindig akartam gyereket. Rájöttem, hogy nem szabad ezen (sem) görcsölni – félttem, hogy mi lesz a kisfiammal, ha három napig nem látjuk egymást. Semmi nem lett. Néha pedig jön velem. Ha úgy adódik, második gyereknek sem fogok ellenállni. A család sok szervezési igényel, de teljesen megoldható. Anne-Sofie von Otternek, Nina Stemmének több gyereke van... A kolléganők körében azt látom, hogy aki szült, ki van cserélve, pozitív értelemben.

W. E.: Néhány nagy énekesnő a karrier miatt lemondott a gyerekről. Én nem éreztem veszteségnek, hogy a szülés évében annyi mindenről lemaradtam. Egy színpadon működő embernek, aki az érzelmeivel dolgozik, a gyerek olyan élmény, amivel szerepek sokaságát teljesen másképp tudja megélni. Ezt csak átélni lehet, nem lehet elmagyarázni. Érzem magamon, hogy lelazultam, a munka élvezetté vált, a stressz, az énközpontúság görcse leoldódott. A hangsúlyok természetesen eltolódtak. Most már sokkal jobban meg kell gondolnom, hogy mennyit és milyen beosztással vállalom.

folytatás a 34. oldalon

B. G.: Valahogy mindenki megtanul énekelni, ki így, ki úgy. Én szerencsés voltam a Zeneakadémián, mert jó tanáraink voltak, mindenki adott valamit.

Sz. Cs.: Nehéz őszintén beszélni erről, mert tele vagyok indulatokkal. Nagyszerű emberekkel találkoztam a Zeneakadémián, ugyanakkor az akadémia az

„életre készít fel”, a sok intrikával... Átgondolhattam, mennyire engedem magam tönkretenni egy rossz kritika vagy egy igazságtalan megjegyzés miatt. Egyébként az akadémián több szabad időt engednék. Ha csak arra gondolok, hogy úristen, nekem elsős körben negyvenhat órámmal volt hetenként...

B. G.: Próbálok egészséges lenni, vigyázni magamra, nem elhízni. A súlyt kordában tartani sokat számít. Fontosak az ízületek, mert az embernek sokat kell állnia, ide-oda vetődnie, térdre hullania... Én szerencsés voltam, mert Kovalik Balázsnál az opera szakra megtanultuk ezeket. Ha engedi a kosztüm, kérni kell térvédőt. Gondolni kell a jövőre. Igyekszem sportolni, úszni, futni, de egyedül edzeni egy fitnessklubban, ennél unalmasabb dolgot nem tudok elképzelni. A vívás még várat magára, de már tervbe vettem. A *Carmen*-ben van egy kisharc, és olyan dolgokat kell közben énekelni, hogy ihaj. Életemben először a Miskolci Fesztiválon énekeltem a *Kékszakkállút*. Abszolút akrobatikus produkció volt – nyakamba vettem a kisharcot, Mester Viki az ölembe ugrott... el is szakítottam a vádlimat, pont az utolsó mondatomban. Én szeretem az efféle mozgalmasabb dolgokat, csak azt kell elérni, hogy ne sérüljek meg.

B. P.: Aki tesz valamit a testéért, jól teszi. Ma már komoly akciók mennek a színpadon, csúszás-mászás, futkározás, fejfelé lógva éneklés... Ezt meg kell tanulni. Aki rendszeresen jár a fitnessklubba, tónusban tartja az izmait, nem fog annyit izzadni a színpadon, kevésbé fog kifulladásra, jobban néz ki, és keve-

sebbet beteg... De a férfi énekes lusta állatfajta, inkább a nőkre jellemző, hogy törődnek magukkal.

A. Sch.: Régebben is sportoltam egy kicsit, de nem rendszeresen. Tavaly óta futok. Ma öt kilométert futottam, tegnap hetet, ruganyos erdei talajon – annyira jól teszt! A futás gyönyörű – egyszerűen érezni a testet. Biciklizem is, változatosságként. Ez a stressz legyőzésében is segít. Az utóbbi időben nagyon sokat utaztam, dolgoztam – de élveztem, és nem fárasztott. Megdolgoztam, de a testem most sokkal ellenállóbb.

Sz. Cs.: Nagyon nehéz egészségesnek maradni, az ember könnyen elkaphat mindenfélét, s ha lemond egy fölkérést, bármilyen korrekt módon, kicsi a valószínűsége, hogy visszahívják. Este hat után nem eszem semmit, ami nagyon nehéz, ha előadásom van. Futópádon rendszeresen mozgok. Ez a szakma hihetlenül mozgásos, ráadásul ezt úgy kell csinálni, mintha az ember a kisujjából rázná ki a teljesítményt, mert ha meglátszik a verejtékcsepp az arcomon, az már nem olyan vonzó... Addig szép egy magas c, amíg egy tenor szabadon, mosolyogva énekl. Amikor már vörösödik a feje, nem annyira tetszetős. És ezt a pályát nemcsak torokkal, hanem főleg térdel, lábbal kell bírni. Rengeteget kell rohanni, esni a színpadon.

Hogyan befolyásolja a család az énekesi pályát?

B. G.: Bryn Terfel már megengedheti magának, hogy lemondja a Covent Gardent, mert a kislánya eltörte a kezét. Mi még többet kockáztatunk egy ilyen lemondással. Én igyekszem megoldani, hogy a családom is jöjjön velem, ahova dolgozni megyek. Próbáltam a nélkülük meg a velük létet, és velük sokkal jobb volt.

B. P.: A gyerek egy alapdilemma, mert a mozgásteret óhatatlanul behatárolja. Ha az embernek családja van, jobb egy fix szerződés, ami mellett még lehet máshol is dolgozni. De habitusa válogatja, van, aki tudja és szereti magával vinni mindenhol a családját. Énekesi szempontból szerintem minden nőnek csak használ a szülés, érik tőle a hang. Az értékrend is átalakul, és ad egy érettséget, stabilitást az embernek.

A. Sch.: Kevesen értik meg, mennyire fontos az érzelmi biztonság. Én is túl gyakran tettem meg, hogy az érzelmi stressz ellenére mégis tovább énekeltem. És amikor az ember felmegy a színpadra, megkívánják, hogy legyen mindig százszázalékos, mintha min-

dig mindenki az lenne... Három éve meghalt az édesapám, akkor volt egy mélypontom, nem volt kedvem énekelni, nem okozott örömet, elfáradtam hamar. Az elmúlt két évben azonban visszanyertem az erőmet. A jó testi kondíció mellett a személyes, családi környezetem is jó, a volt feleségemmel jó a kapcsolat, gyakran vagyok együtt a lányommal. Mindez egyértelműen kihat a hangra, az énekesi teljesítményre. Persze úgy is lehet élni, hogy minden csak a zene körül forog, de akkor szerintem hiányzik az anyag – hiszen az ének is az életből táplálkozik. Csalódásokból, találkozásból, örömeiből. Ha csak a zenével foglalkozik az ember, előbb-utóbb elfogy a belső táplálék.

Sz. Cs.: A családnak nehéz, és nekem is. Szinte ajándék az élettől, amikor hazamehetek a szüleimhez két-három havonta, egy-másfél napra. Szeretnék egyszer a világ egyik legjobb baritonja lenni, de biztos családi háttérrel, feleséggel, gyerekekkel.

folytatás a 35. oldalon

Mit tesz a lelki, szellemi, szakmai önfejlesztésért?

B. É.: Nagy hiba, hogy az énekesek nem járnak színházba. Nekem sem tetszik minden, de érdekel. Részt veszek zenei műsorokban, beszélgetésekben, és megismerem zeneszerzőket. Ha tehetem, elmegyek Bécsbe vagy Salzburgba, Grazba. Nagyon jónak tartom, amit a grazi opera is csinál, hogy megveszi más színházak produkcióit. Ez nálunk is kivihető lenne, ahogyan például Bátor Tamás csinálja Miskolcon. Így a magyar közönség látná, hogy ugyanarról a darabról mit gondolnak máshol. És olvasni kell rengeteget. Amíg egy énekes nem olvas, addig nem lesz belőle jó énekes, mert amit nem lát a világból, azt nem is bírja odavinni a színpadra.

Sch. A.: Általában az adott szerep kívánalmaival kapcsolatban fejlesztem magam. Carmenhez rögtön vettem kasztanyettát, és beiratkoztam egy flamenco-tanfolyamra, előtte pedig Franciaországban dolgoztam, ami a nyelvben segített. Próbálok tudatosan építeni is a repertoáromat, de az aktuális munka kevés időt hagy erre.

W. E.: Az énekés olyan, mint a sport, a balett, mindennap gyakorolni kell, ötven-hatvan évesen is. Ahogy az ember fejlődik mint ember, szellemi lény, úgy nyilván a saját szakmáján belül is egyre inkább a bonyolultabb, cizelláltabb dolgokra kíváncsi, új zeneszerzők, műfajok kezdik érdekelni. Szívesen nézek prózai színházat vagy filmet. Többet kellene eljárni operába, de egy-egy DVD is nagyon inspiráló tud lenni. Másrészt az én teljesítményemet klasszisokkal meg tudja dobni a jó partner. Nemcsak a szopránhoz kell egy jó tenor, hanem Suzannához is egy jó Grófnő. A jó partnerekből fel lehet tölteni.

Ismeri-e eléggé a hangját – a lehetőségeit és korlátait?

B. É.: Igen, de fiatalkorban ezt nem tudja az ember, csak ott van az a rengeteg energia, és nekimegy, énekel. Én mindig kitűztem magamnak, hogy mi az, ami-be nem megyek tönkre.

W. E.: Lírai hang vagyok, de sok olyat énekeltem, amit inkább karakterben láttak belém. Pontosan érzem, hogy mi a jó nekem, és mi nem. És még biztosan változni fog a hangom.

Mekkora a kínálat/túlkínálat a hangfajában?

K. I.: Minden hangfajban van kínálat. Igaz, tenor sosem volt sok, és ha egyszer kijön egy jó tenor, arra rátesznek mindent. A túlkínálattal föl kell venni a versenyt, át kell gondolni, hogy mi az a tér, ami az enyém lehet. A lehetőségek adottak, a tehetséges emberek előtt nagy út állhat. Nagyon érdekes, hogy mennyit változott a világ. Huszonkét-huszonhárom éves fiatalok énekelnek ma nagyszerűen, tökéletesebb ének-

technikával, de ez a tény ugyanakkor nagy veszélyforrás is lehet, mert arra készítenek, hogy túl korán énekeljenek nehéz szerepeket.

B. É.: Az én hangfajomban nagyon nagy a túlkínálat, de ez soha nem zavart; amiket én el szerettem volna énekelni, azokat mind elénekeltem.

Sch. A.: Nagyon sok a jó mezzo. De mindenkinek sajátos hangja van, és az változik is.

Ön kihez méri magát? Ma már a közönség a legnagyobb sztárokat hallja felvételtől – nehéz ezzel versenyezni?

K. I.: Nem próbálok magam máshoz mérni. Mindenki mást kapott a jóistentől, azzal kell ügyesen gazdálkodni. Boldog vagyok, amikor sikerül egy frázist, egy színt úgy megoldani, ahogy szerettem volna. A hang és a hangképzés aranybánya. Dolgozni, bányászni kell, és kincseket hozhat a felszínre a tudatos munka. Ami fontos, hogy ne imitálj soha másokat, légy önmagad! A hangfelvételek egyébként sokszor nem a valóságot adják vissza. Ma már nagyon fejlett a technika. A kis hangokat mindig is jobban szerette a mikrofon, mint a sok felhanggal rendelkező nagy színpadi hangokat.

Sch. A.: Nem gyötör, nem nyomaszt a sztár, én leginkább a saját belső mércémhez igazodom. Megnézek

másokat abban a szerepben, amit énekelek, főképp a színészi megoldások miatt.

W. E.: A repertoárszerepeket nyilván nehezebb énekelni, mint egy ősbemutatót vagy egy olyat, ahol nincs semmi eleve elvárás. Nem mérem magam senkihez, de azt szeretem, ha akikkel dolgozom, éreztetik velem, hogy akkor, ott én vagyok a legjobb. Ha ez nincs, elkezdem magam méricskélni. Egyébként ha tanulok egy szerepet, hallgatok felvételeket, mert érdekel, ki hogyan fogja föl. Másnak más gondolatai, érzései lehetnek, s azok bennem is elindítanak folyamatokat. Megfigyelem a technikai, hangvételei, stilisztikai megoldásokat.

Milyen hosszú a karrier?

K. I.: A karrier attól függ, hogy mit tettél meg érte, és mennyire okosan alakítottad. Én harmincnyolc éves koromig énekeltem a lírai mezzo szerepeket, utána tíz évig a drámai mezzókat, és most kezdem a Wagner-szerepeket. Nagyon sok énekest látok szárnyalni magam mellett, akik öt-tíz év alatt megcsinálják a karrierjüket, és aztán sajnálatosan eltűnnek.

B. É.: Az én értékrendem szerint, amit ma karriernek neveznek, annak a művészethez semmi köze. Jól kell énekelni, és az embert megtalálják a feladatok.

Sch. A.: A mezzóra azt mondják, harmincöt éves koráig legyen türelemmel. Úgyhogy azt hiszem, számomra most jó időszak kezdődik. A pálya hossza szerepektől is függ, meg attól, ki mennyire okosan bánik a hangjával. Erre én vigyázok.

W. E.: Az egyéni pálya hossza technika- és alkatfüggő. A nő ki van szolgáltatva a hormonális változásainak. Attól is függ, képes-e megöregedni a színpadon. Ha a személyisége fejlődik, el tud jutni odáig. Igazából a pszichés megterhelést kell bírni.

folytatás a 36. oldalon

B. G.: Minden adva van ahhoz, hogy a világ összes információját magába szívja az ember. Mindig keresem a jó technikát. Kollégákra is rá szoktam szállni – ha hallom, hogy valamit nagyon jól csinál, megkérdezem, hogyan csinálja. Nyesztyerenko kurzusa is nagyon jó volt. És természetes, hogy hallgatom a nagy elődöket, próbálok tőlük tanulni. Az önfejlesztéshez több operát is kellene nézmem, főleg élőben. Minden produkcióban van valami olyan új dolog, ami korábban nem volt. Az ember változik, fejlődik, újabb és újabb dolgok jönnek elő, mindig van mit tanulni. Nagyon-nagyon szeretnék több barokkot énekelni. Gregor mondta nekem, hogy minden másnap előhúz egy Bach-áriát, és azzal gyógyítja a hangszalagokat. Azt mondja az idősebb generáció, hogy amíg a barokk és Mozart még megszólal valakinek a torkában, addig nincs probléma.

B. P.: Az alkatnak megfelelő mennyiségű gyakorlás szükséges, meg el kell menni a koncertekre és meghallgatni a konkurenciát, leszűrni a tanulságokat. Gyakran hallgatni a kedvenceinket és pofátlanul utánozni őket, amíg saját ötletünk nem támad. Ezt per-

sze majd visszakapjuk kritikákban... amelyeket viszont cserébe nem olvasunk el, mert azok inkább leépítenek, itt pedig önfejlesztésről volna szó...

Sz. Cs.: Mindenféleképpen tájékozottnak kell lenni. Nekem most leginkább arra volna szükségem, hogy tudjam, a korosztályom merre, hogyan mozog. A Mezzo kedvéért van tévém, de nincs időm nézni. Fantasztikus DVD-CD-gyűjteményem van otthon, mániás gyűjtő vagyok, de csak eredetit vagyok hajlandó vásárolni. Nem hallgatom másolatot, nem töltök le felvételt. Meg kell adni a tiszteletet, úgy érzem. Egy lemásolt felvétel nem szól ugyanúgy, bárki bármit mond. Ma kevesebb időm van zenét hallgatni, mint zeneakadémistaként, ha készülök valamire, azt meghallgatom egyszer, aztán elrakom. De nem is elsősorban a baritonokat hallgatom. Szeretem a konzervatív, szép előadásokat, de nagyon szeretem például az itteni *Elektrát* is. Kovalik *Mozart-maratonja* hihetetlenül izgalmas, nagyon nagy feladat volt. Az *Anyegin* minden, csak nem konzervatív, viszont gyönyörű. Bayreuthban is láttam izgalmas dolgokat, meg szörnyűeket is.

B. G.: Ma már mindenből nagy kínálat van. A legjobbnak lenni, az a teendő.

B. P.: A kontratenor szűk terület, és van elég kiváló énekes, hogy lefedje a repertoárt. Sokan divatból is megpróbálkoznak vele, de kellő adottság híján nem lehet fennmaradni. Akinek ráadásul igazi színpadi jelenléte is van, az viszont ritka.

A. Sch.: A kontratenor némiképp divat is lett. Talán azért is, mert ez a hangfaj megtöri a konvenciót, és az felszabadító. Kicsit önkeresés – sok fiatalember a személyiségét találja meg a magas hangon való éneklésben. Ezzel kapcsolatban azért van némi fenntartásom, mert a személyiséget meg lehet találni a magas hangban, de ez még nem minőség.

B. G.: Ez nem stresszel annyira. Egyrészt jó, hogy minden fel van véve, de másrészt mindenkinek élőben kellene hallgatni az énekes produkciókat. Ha becsúszik valami hiba, az még emel is az egészen.

B. P.: A hasonlítás lehet nyomasztó, de ezzel együtt kell élni. A hangfelvétel viszont ösztönző is – ha egy megfelelő szerepben az ember megteszi a tőle telhető, akkor nem gyötrődik, amiért a világsztár sokkal

jobban csinálja – lehet tőle tanulni. Mindig az a nyomasztó, ha saját képességeinkhez mérten nem vagyunk elég jók. A közönségnek általában tiszta a füle, legalábbis amíg nem olvas kritikát, illetve nem világsztárral találkozik. E kettő ugyanis rendesen aláássa ítéletképességünket...

Sz. Cs.: Az jó, hogy bárkit meg lehet már hallgatni felvételtől. Mérjenek máshoz, nem baj, engem ez nem zavar.

B. P.: Ha az ember ésszel dolgozik, hatvanig nagy valószínűséggel énekelhet. Jól kell gazdálkodni a tudással meg az erővel. A magas hangok sérülékenyebbek, a mély hangok inkább érlelődnek. De van olyan szoprán,

aki hetven fölött gyönyörűen énekelte Wagner-szerepet.

A. Sch.: Remélem, még hosszú. James Bowman lasan hetven, és még énekelget. Ha jól kezelem a hangomat, én is eljuthatok odáig.

Az ön számára ki az elsődleges igazodási pont, a rendező vagy a karmester?

K. I.: A próbaidőszakban szeretek először a karmesterrel dolgozni. Ha zeneileg mindkét részről helyrekerül a darab, könnyebben össze tudom egyeztetni a karmesteri és rendezői instrukciókat. Mindig jól kijöttem a rendezőkkel, Ruth Berghaustól Konwitschnyig, Robert Wilsontól Carsonig, Zeffirelliig, és még sorolhatnám. Szeretek próbálni. Megpróbálom megérteni, mit várnak tőlem. Élvezem a modern és tradicionális rendezéseket is. Hiszen minden jó lehet, ha hit, értelem és meggyőződés van mögötte. Így megérinti az embereket a produkció.

B. É.: Természetesen a karmester, annak ellenére, hogy a német rendezőcentrikus színházban szocializálódtam, és szerintem a színészet legalább olyan fontos, mint a zene. Nyolc évig hegedültem, és négy évig brácsáztam, tehát abszolút muzsikusként nézek minden operát. Abból születik nagyon jó előadás, ha két nagy egyéniség teremti, de mindkettőben van alázat. Igazán rossz rendezővel még nem dolgoztam. Mindenesetre ha egy rendező kotta nélkül elzongorázza a *Csárdáskirálynőt* vagy a Schubert-dalokat, mint Konwitschny, akkor annak van hitele az énekes számára.

Sch. A.: Vegyes élményeim vannak. Ritka az, aki a rendezéshez és a zenéhez is ért. Egyre több operarendező dolgozik szövegkönyvből, nem partitúrából... Nemegetszer van feszültség kettejük között, és ez az énekeseken csattan. Fontos lenne mindig tisztázni a saját feladatkört, és ha valaki abban jó, a másik el fogja fogadni. Nekem alapvetően a karmester a referenciapont, hiszen zenei műfajról van szó. De ez attól is függ, kit érzünk erősebbnek és jobbnak. A Karl-Ernst és Ursel Herrmann rendezőpáros például számomra etalon. Ők ütemről ütemre pontosan ismerik a darabokat, náluk mindennek értelme van. Itthon nagyon szeretek Kovalik Balázzsal és a Szemerédy–Parditka párossal dolgozni, ugyanezért.

W. E.: Mind a kettő, egyformán. A legfontosabb, hogy jól érezzem magam a színpadon. Nem szokott ilyen konfliktus lenni, a jó rendezőkben többnyire megvan az alázat, és nem kérnek olyat, ami zenei lehetetlenségeket szül.

Schiller Kata felvétele

Wierld Eszter

Mit tanácsolna a fiatalabbaknak a pályájuk menedzseléséhez?

K. I.: Bánjanak okosan magukkal. Ne aprózzák el magukat, a szerepekkel építkezzenek. Persze nehéz így gondolkodni a mai világban, nem irigylem az énekeseket. Minden pénzbe kerül, az élet, a család, a lakás, az énektanár... Másrészt nagy kísértések vannak, és olykor az ember fia nem bír nemet mondani. Ez is érthető...

B. É.: Sok fiatalnak kellene egy bizonyos életszakaszban, bizonyos ideig külföldön dolgoznia. Ehhez nagyon jól meg kell tanulni énekelni, nincs mese. Régen nemhogy egy énekes, de egy cipész is elment tanulni, világot látni külföldre. Ki kellene menni, azután hazajönni, hogy a csodákat hazahozzuk. És a másik: iszonyú jól kell tudni a darabot, hogy az elmémet ne az foglalja le, mikor kell belépni, mi a szöveg. Dolgozni kell, nagyon sokat. Elveszett tehetség nincs, csak kevés befektetett munka.

Sch. A.: Elsősorban nagyon jól kell kommunikálni. Ennek hiányában nagyon sok jó lehetőséget elszá-

laszthatunk. És javasolnám az előéneklést az ügynökségeknél. Azonkívül ma már az internet az úr – én is megcsináltam a weblapomat. Mindenesetre nem lehet otthon ülni és telefonhívásra várni. Németországban például a fiatal énekesek kezdettől fogva sokkal inkább értik, hogy versenypályán vannak.

W. E.: Jónak kell lenni... Aki jó, azt előbb-utóbb észreveszik. Az opera komplex tudást igényel; tudni kell a színpadon dolgozni, egy szerepet kibontani, lelkileg felépíteni, kigyakorolni. Nagyon el kell mélyülni a munkában, intenzívnek kell lenni a próbán. Ez ugyan egy agyonhasznált frázis, de mégis: nagy alázat kell... Nem szeretem, ha úgy jönnek egy próbára, hogy jaj, mikor megyünk már haza. Ha valaki nem szereti ezt csinálni, inkább ne csinálja.

AZ INTERJÚKAT RÁCZ JUDIT KÉSZÍTETTE

B. G.: Szeretném, ha a karmester lenne. Régen karmesteruralom volt, aztán rendezőuralom, most meg attól függ, kinek van nagyobb neve. Engem nagyon rosszul érintenek az ilyen konfliktusok, szeretek mindenkiel jó viszonyban lenni. Végül is én vagyok az, aki vagy megcsinálja, vagy nem. A nemet mondás nagy kérdés. Ha nem értek egyet egy rendezővel, attól még lehet az ötlete briliáns. Én sokáig nem tudtam, mire jó a rendező, aztán láttam olyan rendezéseket, ahol csoda született a rendező által.

B. P.: Ma leginkább a rendező mondja meg, mi történjen. Arra is van példa, hogy két próba után szerződést bontanak, mert nem értik meg egymást, de azért ez ritka – mindenkinek érdeke a jó hangulatú munka.

Mennyire szeret kortársat énekelni?

B. G.: Szeretek. Ha nem hangellenes tevékenység, akkor szívesen... Kortárs darabok bemutatása fontos, csak a közönség nem mindig tudja befogadni meg értékelni, mert nem ment végig azon a belső zenei fejlődésen, ami ehhez kell, talán az iskola, a neveltetés miatt, nem tudom. Én is azt várom a kortárs zenétől, hogy valami olyat mutasson, ami az én romantikán és klasszikán nevelkedett fejemnek és lelkemnek is tetszik. Amikor Tippett *Child of our Time*-jét meghallgattam, azt gondoltam, ezt képtelen leszek megtanulni. És aztán lassan megnyílt az egész. A *Kékszakállút* sem értettem azonnal, ma meg már átölelem, olyan csodálatos.

B. P.: Az én hangfajomat a kortárs művek többnyire a legkevésbé szimpatikus, illetve a hisztérikus szereplő számára veszik igénybe... Bevallom, tökéletes zsákutcának tartom a mai zenét (persze tisztelet a kivétel-

A színpadon először úgyis a rendező lát; vele kell zöld ágra vergődni, zenei szempontból is. Ehhez persze az kell, hogy a rendező elképzelései ne ellenkezzenek a zene lényegével, vagy legalább indokolhatóan legyen más. Ha ez összhangba kerül, azt hiszem, a karmesterrel is megértik egymást; az már nagyon rossz, ha az előadónak lavíroznia kell a két vezető között...

Sz. Cs.: A szerencsések közé tartozom, eddig sosem kellett döntenem. Az én dolgom az, hogy mind a két elvárásának eleget tegyek, és én is jól érzem magam. Ma a színpadon fekvőtámaszozni meg bukfencezni kell – a legelképzelhetetlenebb helyzetekben kell úgy énekelni, mintha az lenne a legtermészetesebb...

nek!); a végletekig cizellált dodekafónia lemond a dallam és többnyire a ritmus kínálta lehetőségekről is, s milyen eszköz marad karakterábrázolásra ezután? De szívesen veszek részt bármilyen modern (színpadi) produkcióban, mert mindig kihívás olyasvalamit létrehozni, ami addig nem volt.

A. Sch.: Nekem is írnak zenét, de az mindig így megy: mekkora is az ambitus? Aha, az a legmagasabb, az meg a legmélyebb hangom – és a darab mindig a szélső értékek táján mozog... Händel ezt természetesen sose csinálta. Nem hangfajra írt, hanem egy adott énekesre, akiről pontosan tudta, mik az erősségei, és azokat emelte ki. Azt kérdezte, mi az a régió, amelyben az az énekes kifejezően és nem csak technikával tud énekelni. Nem könnyű dolgokat, de énekelhető, énekesnek való dolgokat írt.

Mit tanácsolna a fiatalabbaknak a pályájuk menedzseléséhez?

B. P.: Minden lehetőséget meg kell ragadni. Fiatalon sok versenyre kell járni, még ha sok esetben bunda is az egész, és rém kiábrándító lehet, de mindig ott van az esély a fiatal énekes számára. Nem a díj a lényeg, hanem hogy lássák-hallják. Másik fontos dolog, hogy az ember tisztában legyen a saját hang adottságaival, neki való dolgokat vállaljon el, ne próbáljon meg előreszaladni, még ha kockázatos is vizsautasítani valamit.

A. Sch.: Ha egy fél évig nem megy jól valakinek, azt hiszi, összedől a világ – de aztán mégis minden megy tovább, hullámhegyeken és hullámvölgyeken keresztül. Ilyen szempontból nem irigylem a tanítványaimat: az internet korában bárki bírálhatja az embert, és az azonnal mindenhova eljut. Azelőtt egy-egy sikerületlenebb koncert feledésbe merülhetett, ma mindenütt tudnak róla, és bármikor lehívható... Ugyanakkor az egyik nagy példaképem, James Bowman és a tanárom is azt mondták, kudarc mindenkiel előfordul, miért gondolom én, hogy csakis sikerről sikerre lépegetek mindig. Egy másik dolog, hogy amikor hozzáfogok egy darabhoz, kialakítok egy elképzelést róla. Felteszem magamnak az alapkérdéseket: Miről is szól a darab? Ki vagyok én? Kinek éneklek, a közönségnek, magamnak, valakinek, aki máshol van, vagy Istennek,

vagy egy monológrol van szó? Hova irányuljon az energiám? Milyen a retorika, mit kínál a költő, a szövegíró? Mit kínál a zeneszerző? Azt mondanám, ez kilencven százalékban házi feladat, nem művészet. A maradék tíz százalék a saját gondolat. Nem szabad rögtön énekelni, hanem meg kell érteni a darabot. A hangunkért egyedül mi magunk vagyunk felelősek. Az embereket nem érdekli a hang, amikor már tönkrement. Amíg lehet, mindenki profitálni akar az énekesből, még a barátok is arra biztatnak, csináld meg, fantasztikus szerep! Csakhogy ők nem fognak nekem nyugdíjat fizetni, ha tönkremegy a hangom. Legalább öt *nagyon jó* koncertet kell adni ahhoz, hogy elfelejtődjön a rossz – ilyen a pszichológia.

Sz. Cs.: Nagyon nehéz okosnak lenni ezen a pályán – nemet mondani, amikor hihetetlen kecsgetető gázsit, kollégákat, helyszínt ajánlanak... De fontos, hogy így ismerjenek meg engem a koncertszervezők, hogy ha a Csaba egyszer azt mondja, hogy igen, akkor nem mondja le egy héttel később, mert bejött egy CD-felvétel. Nincs ital, drog, nők, az énekes ne legyen másnapos, de fáradt se, mert senkit nem érdekel, hogy miért az. Közhelynek hangzik, de ez működik: tanulni kell, nagyon-nagyon sokat gyakorolni. És kell egy egészséges elhivatottság.